

az outputját a menedzsmentrendszer használja fel az elektronikus könyv előállítására. Az ALO-könyvtárban tárolt könyvhöz a használói interfészen keresztül lehet eljutni.

A gráci Egyetemi Könyvtárban egy Minolta-szkennert szolgálja ki az ALO-rendszert. A faksimilét GIF formátumba konvertálják, és az ALO-szerver merevlemezén tárolják. Tekintettel arra, hogy az 1942 előtt megjelent német könyvek 80%-a gót betűs, nagy gondot fordítottak a szövegfelismerő rendszer kiválasztására. A legjobbnak a *Finereader* bizonyult, 94,75%-os biztonsággal. (A *Recognita* csak 74,65%-ot produkált.)

Az ALO-könyvtár képezi a rendszer magját. Java nyelven implementálják, s ezért platformfüggetlenül lehet alkalmazni. A Java egyébként számos eszközzel rendelkezik XML-adatsorok feldolgozására, s servletek segítségével sok ismert web-szerverhez csatlakozik.

A könyvek szövegét egy *TEI_xLITE* formátumú adatbázisban tárolják. Ennek előnye, hogy emberek és számítógépek egyaránt olvashatják; elősegíti az adatbázis tartósságát, és megkönnyíti az adatok publikálását az interneten. A leíró metaadatok (szerző stb.) tárolhatók benne, az adminisztratív és strukturális metaadatok azonban, amelyek az elektronikus könyv felépítését és formátumát írják le, nem. Ezeket a MOAI adatformátumban tárolják. A faksimilét GIF formátumban tárolják, az ebben lévő adatok minden webböngészőn hozzáférhetők.

A menedzsmentrendszer az elektronikus könyvek előállítására és tárolására szolgál, s a következő részekből áll: *html2tei* (leolvassa a Finereader által előállított HTML adatsort, és egy TEI adatsorba konvertálja); *makemo* (a TEI adatsorból és a faksimiléből automatikusan állít elő egy MOA adatsort a könyv számára); *addbook* (a TEI, MOS és faksimile adatsorokból álló elektronikus könyvet tárolja az ALO-könyvtárban); *delbook* (törli a könyvet az ALO-könyvtárból). Az ALO-könyvtár használói interfésze statikus és dinamikus HTML-oldalakból áll.

A könyvtartalmak oldalait a Java-servletek dinamikusan állítják elő. A servletek teszik fel a kérdéseket az ALO-könyvtárnak, s az XML-választ XSL-Stylesheets segítségével HTML-oldalakra váltják.

A metaadatok (szerző, cím stb.) szerinti keresést ugyancsak egy servlet végzi, és listát készít a megtalált könyvekről. A teljes szövegben egy meglévő rendszerrel lehet keresni, amely a TEI-adatsorokból indexet készít, s kérdés esetén ebben az indexben keres. A keresés eredményeként egy listát ad azokról a könyvekről, amelyek a kérdéses szavakat tartalmazzák.

Az ALO projekt a könyvformátumú szolgáltatásra (Book-On-Demand-Service) a Libri céget választotta.

JEGGER, Alexander-MÜHLBERGER, Günter: ALO oder die virtuelle Bibliothek der österreichischen Literatur. Ein Arbeitsbericht. = Bibliotheksdienst, 34. köt. 6. sz. 2000. p. 958-967./

(Papp István)

A gazdasági válság hatása a tudományos és műszaki információra Ázsia néhány országában

A fejlett és fejlődő, gazdag és szegény országok között a leglényegesebb különbség a tudás, az ismeretek terén levő szakadékban mutatkozik. Az ebből fakadó kihívás 1990 körül jelentkezett, amikor néhány országban a gazdaság két számjegyű fejlődési ütemet produkált, s másutt is erősnek és növekedőnek mutatkozott.

A gazdasági buborékot azonban nem lehetett tovább fűjni. A gazdasági világhátrány először Ázsiában jelentkezett 1996 júliusában, s hatása máig érződik. A kormányoknak felül kellett vizsgálniuk gazdaságpolitikájukat, az egyes intézmények pe-

dig szigorú megszorításokat szenvedtek el. Ez a legújabb kihívás a fejlődő országok számára, amelyek az információ terjesztésében eddig inkább a szóbeli hagyományozással éltek, s nem a nyomtatott papírral.

Az információs szolgálat egy ország gazdasági jólétének jelentős tényezője, s jelzi a fejlődő országokban is a gazdaság sikerességét vagy kudarcait. Néhány döntéshozó Ázsiában is felismerte ezt az összefüggést, s megkezdte a nemzeti információs politika erősítését. A válság azonban éppen akkor ütött be, amikor több ázsiai ország a

fejlődés harmadik fázisába lépett, azaz a szóbeli hagyományozás kizárólagosságát feladva, s meghaladva a papíron lévő források egyedülvalóságát, megkezdte a technológiai infrastruktúra kifejlesztését. Az elsősorban pénzügyi nehézségek azonban új kihívást jelentettek. Thaiföldön például, ahol már a válság előtt elindultak az új információs technológia alkalmazása útján, a válságon úgy próbáltak meg úrrá lenni, hogy folytatták a hálózatosítást és a gyarapítási koordinációt, megszervezték a teljes szövegű, tudományos és műszaki adatbázisokhoz való hozzáférést, s a nemzetközi irodalomban való tájékozódáshoz igénybe vették a külföldi szolgáltatásokat (pl. OCLC).

Ha a gazdasági válságnak lehet pozitív oldala egyáltalán, az az, hogy sok intézmény most az információs stratégiák koordinálásán dolgozik, helyi és országos szinten egyaránt, s különösen a tudományos és műszaki területeken. A most már információfüggő társadalom pontos, releváns, időben hozzáférhető és költséghatékony információt vár el. A kormányoknak és a szervezeteknek immár nem egyszerűen az információ megszerzésének az árát kell számításba venniük, hanem az információ értékét. Az érték megállapításához két kérdésre kell válaszolni: Mennyibe kerülnek a beszerezhető anyagok és szolgáltatások? S mennyibe kerül, ha nem lehet hozzáférni a célok eléréséhez szükséges információhoz? Az ázsiai döntéshozók nagyon lassúak az információ gazdasági hasznának felismerésében.

Az ázsiai könyvtáraknak egyidejűleg kell küzdeniük a papír alapú információ növekvő mennyiségével és árával, valamint az új technológiák bevezetésével. A helyi valuták deflációja tovább nehezíti a helyzetet. Könnyű indokolni a pénzügyi keretek bővítésének szükségességét, ám nehéz elérni. Sok ázsiai országban a könyvtárak kénytelenek voltak folyóiratok sorát lemondani, s a teljes szövegű, online folyóiratok licencelését felmondani. Állandó feladattá vált az alapvető feladatok felülvizsgálása, s ennek során kemény döntéseket kell hozni. Újabb veszélyt jelentenek azok az erők, amelyek teljesen kommercializálni akarják az internetet. Itt az adatbázisok szerzői jogáról van szó; bátorító, hogy a World Intellectual Property Organization (WIPO) egyensúlyt kíván tartani a szerzők és a nagyközönség érdekei között.

További kihívások is jelentkeznek a tudományos és műszaki információhoz való hozzáférés terén. Ezek nem csak Ázsiára jellemzőek ugyan, de itt néhány országban különös súllyal vannak jelen.

1. *A gazdagság egyenetlenül oszlik meg* ebben az övezetben. A leggyengébb gazdasággal és információs infrastruktúrával rendelkező országok egyre inkább függővé válnak a gazdagabb ázsiai és más országoktól vagy a nem kormányzati szervezetektől.
2. *Kulturális kérdések.* Hogyan férhető hozzá a hazai és helyi információ a nemzetközi szinten, illetve mi a viszony az információ szabad áramlása és az egyéb nemzeti érdekek között? (Van, ahol kulturális érvekkel gátolták meg pl. az internet bevezetését.) Aggodalmat kelt a külső befolyás hatása az eredeti hazai forrásokra. A nemzeti kulturális örökség, a szokások, a nyelv és a nemzetbiztonság kérdése gyakran felmerül a vitákban. (Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy habár az információs ipar és termelés globális jellegű, az információpolitika nemzeti.) Ázsiában szembetűnő az információcsere szükségessége és a kulturális értékek védelme közötti érdekütközés.
3. *A szervezett hozzáférés hiánya.* Ebbe beletartozik a nem kielégítő osztályozó és visszakereső rendszerek hiánya, valamint az általánosan elfogadott szabványok kidolgozása és alkalmazása. Itt van a helyi írásrendszerek beillesztésének problémája a számítógépes programokban. A gyűjtemények minősége sem kielégítő, különösen a folyóiratok terén mutatkoznak hiányok és duplikációk országos szinten. Van, ahol az állami vámpolitika is sújtja a könyvtári vásárlásokat. Van példa a kötelezpéldány-törvény hiányára, s ezzel együtt a bibliográfiai számbavétel elmaradására is. (Ezért gyakran a meglévő információ sem elérhető.)
4. *Technológiai fejletlenség.* Itt kell megemlíteni a rendszerek kompatibilitásának hiányát, a telekommunikáció megbízhatatlanságát, esetenként az áramszolgáltatás kimaradását, a berendezések nem kielégítő karbantartását és a pótalkatrészek hiányát. Van, ahol nincs elég telefonvonal a legalapvetőbb online hálózatok kialakításához. Néhány országban még az információkezelés hagyományos eljárásait alkalmazzák általánosan.
5. *A hozzáférés megtagadása.* Ázsiában hajlamosak úgy tekinteni a copyrightra, mint ami meggátolja a hozzáférést. Kétségtelen, hogy a szellemi tulajdon jog a nemzeti információs politika alapvető kérdése. A szellemi tulajdonjogot megkérdőjelezi a teljes szövegek különbségtétel nélküli és ipari méretekben folyó másolása. Az elektronikus források méltányos használatát érintő pozitív döntések és a nyomtatott anyagok copyrightjának újraértelmezése jelen-

tősen segíthetné sok ázsiai országban a hozzáférést. Egyensúlyt kell teremteni az információ források használatának a joga és a használatuk ellenőrzésének a joga között, vagy ahogy az USA Legfelsőbb Bírósága mondta: a szerzői jogi törvénykezésnek fő célja nem a szerzők megjutalmazása, hanem a tudomány és a hasznos művészetek haladásának előmozdítása.

6. A szakemberek „kritikus tömegének” a hiánya. Néhány országban aggasztó mértékben hiányzik az információs szakemberek. Egy információs társadalomban az egyik legfontosabb teendő elegendő számban biztosítani képzett információs szakembereket, akiknek naprakészen kell ismerniük a forrásokat és a technológiát. Ez megköveteli folyamatos továbbképzésüket is, melynek felelőssége megoszlik az egyén és az intézmény között. A szakmai ismeretek elavulása mindenütt a legnagyobb problémát jelenti, de különösen itt. Az elavulás három legfőbb oka: az információs robbanás és a tudásipar dinamikus változásai; a személyes, lélektani alapú tulajdonságok; valamint a munkakörnyezet. Némely országban nincs könyvtártudományi képzés, vagy csak nagyon alacsony szinten folyik, az oktatást pedig olyan nyugdíjas korú személyek végzik, akik 40-50 éve szereztek diplomát, és alig ismerik a fejlett technológiákat.

Az ázsiai könyvtárakat fenyegető legnagyobb veszély mégsem technológiai jellegű, hanem a kiadásokban és az árakban rejlik, s az ezek hatását felerősítő politikában és jogszabályokban. A szakemberek legnagyobb kudarcélménye pedig abból fakad, hogy miközben a hozzáférést megpróbálják javítani, a bibliográfiai adatbázisokban idézett, teljes szövegű tudományos és műszaki információ sok könyvtár számára pénzügyi okok miatt elérhetetlen. A szakemberek képzése és a felhasználók oktatása az információ helyes használatára sokat segíthet e probléma megoldásában, talán még a komplex rendszerek kifejlesztésénél vagy a fejlett technológiák bevezetésénél is többet.

* * *

A cikk függeléke röviden ismerteti néhány ázsiai ország legújabb fejleményeit a forrásmegosztás és a könyvtárközi együttműködés terén (Banglades, Kína, India, Indonézia, Japán, Malajzia, Pakisztán, Fülöp-szigetek, Thaiföld, Vietnam).

/STUEART, Robert D.: The economic crisis and other challenges in accessing to science and technological information in Asia. = IFLA Journal, 26. köt. 2. sz. 2000. p. 107–111./

(Papp István)

Oroszország: az Információs Dolgozók Egyesületének 1998–1999. évi munkássága és 1999–2000. évi céljai

Oroszországban 1990 novemberében jött létre az *Információs Dolgozók Egyesülete* (*Associaciâ informacionnyh rabotnikov*). Fő bázisát a nagy információs központok teszik ki, minthogy a szakma gyakorlóinak többsége és „krémje” túlnyomórészt bennük áll alkalmazásban. 1998–1999 folyamán az egyesület részint önmagával volt elfoglalva (vezetőségi ülések, kerekasztalok, konferenciák), részint pedig egy sor szakmai rendezvény – országos és nemzetközi találkozó – szervezője vagy társszervezője volt. Ezek témája rendszerint az éppen égető kérdések körébe tartozott (így: az iparban dolgozó tudományos káderek képzése és minősítése; elektronika; internettechnológiák és szolgáltatások; tudományos kutatások információs-könyvtári ellátásának korszerű technológiái; a világ információkészlete és hasznosításának lehetőségei; integráció, információs technológiák, telekommunikáció).

A felsorolt rendezvények azon túlmenően, hogy a résztvevők szakmai épülésére szolgáltak, és gyarapították a korszerű képzés és továbbképzés szakirodalmát, több esetben konkrét intézkedéseket is kiváltottak. PI. szervezés alatt áll a Gazdasági Minisztériumban egy ágazatközi koordinálómódszertani tanács a tudományos káderek ügyeivel való foglalkozásra, sőt e tárgyban jogszabály is készül. Az egyesület iránti bizalom mutatkozik meg abban, hogy hivatalosan több döntés-előkészítő tanulmány elkészítésére kérték fel (ezek: a szakmai terminológia gondozásának, az informatikai kutatások koordinálásának, a tervezett tanulmányi programok approbálásának, a prognosztikának szervezeti megoldása). Mindazonáltal – hangzott a bírálat belülről és kívülről egyaránt – az egyesület korántsem lehet elégedett munkájával: nagyobb és folyamatosabb aktivitást várnak tőle.